

***Tekstweergave van de korte presentatie
“Denkend aan die tragische uren”***

***Getoond in het Halfrond van de Senaat
naar aanleiding van de huldezitting ter ere van de Verzetslieden
van de Grote Oorlog,
op 5 oktober 2016***

« Denkend aan die tragische uren »

Senator Alexandre Braun en de Duitse oorlogsrechtbanken

ALEXANDRE BRAUN - *"Pages Intimes : 1914-1918" (CROQUIS D'AUDIENCE)**

*In dit halfrond, op de banken die sindsdien
door afwezigheid en rouw in stilte zijn gehuld,
zie ik de helmen met hun glimmende punten,
en dan... de afgepeigerde gezichten.*

*Van de beklaagden
die men in groepjes
voor het Duitse gerecht sleept:
de gevangenen, de burgers,
de vrijwillige uitvoerders van voldane plicht;
de ogen diep en zwart omrand,
vastberaden starend naar de militaire rechters.*

In het halfrond van de Senaat hangen twee koperen platen aan weerszijden van het spreekgestoelte. Ze herinneren aan de Duitse militaire rechtbank die daar tijdens de Eerste Wereldoorlog zetelde. Burgers die verdacht werden van verzetsactiviteiten, werden er berecht. Sommigen onder hen werden veroordeeld tot de doodstraf en geëxecuteerd. Hun namen worden op de platen vernoemd.

* De Nederlandstalige teksten van Alexandre Braun zijn prozavertalingen van "Croquis d'Audience" en "Martyrs". De originele literaire versie in het Frans is als bijlage opgenomen op het einde van dit boekje.

Vandaag gaan we op zoek naar het verhaal achter de koperen platen. We kijken door de ogen van een bevoorrechte getuige. *Alexandre Braun* was tijdens de oorlog senator. Hij was ook één van de advocaten die de verdediging van de beklaagden op zich nam. Wat hij meemaakte, verwoordde hij in zijn gedichtenbundel "Pages Intimes".

Senator Alexandre Braun wordt in 1847 in Nijvel geboren als één van de kinderen van de Duitse pedagoog Thomas Braun. Die Duitse wortels zullen hem tijdens de oorlog – vreemd genoeg - van pas komen in de oorlogsrechtbank. Wanneer hij in 1900 voor het eerst senator wordt, is hij 53 jaar en al dertig jaar een gerespecteerd advocaat.

Op 4 augustus 1914 valt Duitsland België binnen. Het Parlement wordt ontbonden. De regering vlucht naar Sainte Adresse in Frankrijk. Aan Braun en de andere parlementsleden wordt gevraagd om in hun kieskring de kalmte te helpen bewaren. Niet veel later valt de hoofdstad in Duitse handen. De militairen intimideren de bevolking met hun repressieve acties. Belangrijke gebouwen worden ingenomen. Zo ook het Paleis der Natie.

ALEXANDRE BRAUN - "Pages Intimes : 1914-1918" (CROQUIS D'AUDIENCE)

*Stilte! Nu verschijnen ze één voor één
voor de gevreesde Raad in groot ornaat.*

-Naam? Voornaam? Godsdienst?

Katholiek zeker? Vlaming, Waal?

*-Belg, antwoordt de stem koelbloedig
met een misprijzen dat klinkt als verraad.*

-Dit zijn de aanklachten, luister!

Spreekt de rechter in zijn onverstaanbare taal.

(...)

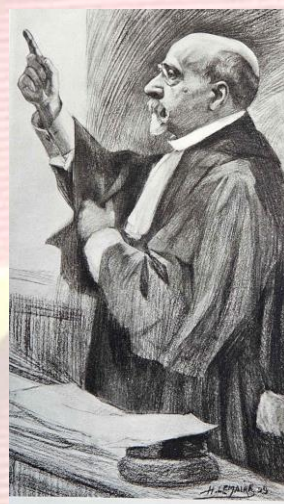
*Verraad, spionage, en een paar andere woorden
zijn de enige die hij van dat taaltje begrijpt.
Hij had willen uitleggen dat wat hem wordt verweten,
hij gedaan heeft uit plicht, uit liefde, belangeloos,
en dat hij het opnieuw zou doen.
Om over de grenzen heen hen te helpen
die voor ons vallen, onze kinderen en broeders.*

(...)

VICTOR BONNEVIE

“Al tijdens de eerste dagen van de bezetting werden heel wat Belgen gearresteerd en veroordeeld. Ik, Victor Bonnevie, advocaat bij de Brusselse Balie, stelde dan het “Comité de défense gratuite des Belges devant les juridictions allemandes” samen, met de medewerking van meesters Sadi Kirschen, Thomas Braun en Alfred Dorff.

Ik deed een oproep aan alle advocaten van de balie van Brussel van wie werd gezegd dat ze konden pleiten in het Duits. Deze oproep had weinig succes”

V. BONNEVIE

BENJAMIN COLPIRE

14 DÉCEMBRE 1910

RUE JEAN STAS, BRUXELLES

Als je Belgische beschuldigen bijstaat in een Duitse oorlogsrechtbank: doe je dan je patriottische plicht? Of steun je met je aanwezigheid het rechtssysteem van de vijand? Alexandre Braun twijfelt niet en voegt zich op zevenenzestigjarige leeftijd, bij zijn zoon Thomas in het comité.

Thomas Braun

VICTOR BONNEVIE

« Men kan zeggen dat de advocaten van het comité in alle zaken hebben gepleit, behalve in die waar Belgische advocaten niet toegelaten werden, wat in Brussel hoogst uitzonderlijk was. Ze hebben meer dan zesduizend beschuldigen verdedigd. Er werden belangrijke resultaten bereikt, vaak werd de gevorderde doodstraf niet uitgesproken en werden de lange gevangenisstraffen verminderd; we verkregen nogal wat vrijspraken. »

ALEXANDRE BRAUN - "Pages Intimes : 1914-1918" (CROQUIS D'AUDIENCE)

(...)

*hij had tot dan immers dossier noch cliënt gezien
– als men hier nog van cliënt kan spreken –
hoogstens heeft hij één van de zijnen vluchtig ontmoet.
Er moet nochtans worden gepleit. Er is genoeg geleden.
Onder de vernederingen en de geheimhouding.
Waar zal hij de rechter raken? In het hart? In het gezicht?
Waar kan hij een bres slaan in zijn pantser?
"Hij die nu zo meedogenloos is voor zijn slachtoffers,
heeft hij ginds, thuis, geen kinderen
aan wie hij dit verhaal niet zou durven vertellen?
En stel dat het lot anders had beslist,
dat wij de rechters waren, en hij de veroordeelde,
zou hij dan niet, in zijn drang naar glorie,
zijn land hebben willen redden
en zelf de heldendaad hebben verricht die hij nu misdaad noemt"?*

De beschuldigen komen uit alle rangen en standen. Alexandre Braun verdedigt geestelijken, waaronder Jozef Cardijn, de latere kardinaal, die gearresteerd wordt omdat hij reageert tegen het Duitse systeem van dwangarbeid.

Tijdens het “proces van Edith Cavell en Philippe Baucq” pleit Braun voor adellijke dames die ervan beschuldigd worden geallieerde soldaten te logeren en te helpen ontsnappen.

Braun verdedigt eveneens burgers die opgepakt waren voor de druk en verspreiding van de clandestiene La Libre Belgique. Dat blad blijft verschijnen, ook tijdens de processen over La Libre zelf. Dat wekt natuurlijk groot ongenoegen bij de Duitse politie die met elk proces tevergeefs hoopt het hele netwerk te hebben opgerold.

Op het proces Schmitz verdedigt Alexandre Braun Georges Isidore Uytebrouck. Het gaat over de beschuldiging van spionage: kleine bedienden of arbeiders van de spoorwegen houden voor vier of vijf frank per dag doorrijdende treinen in de gaten en brengen daar op gezette tijden verslag over uit.

Voor spoorwegingenieur Uytebrouck kan Braun's hulp niet baten. Voor diens zus Louise dan weer wel.

SENAATSVoorzitter Paul de Favereau
“Tot slot, mijne heren, kregen we een aandoenlijk verzoek van onze achtbare collega de heer Alexandre Braun, in naam van de acht advocaten die de Belgische burgerhelden voor de Duitse Krijgsraad verdedigd hebben. Als aandenken aan de tragische uren die ze in onze vergaderzaal hebben beleefd, vragen zij u hun een aandenken te geven. Als aandenken zouden wij hun elk een meubelstuk kunnen geven, namelijk een senaatsstoel.”

Na de oorlog blijft Alexandre Braun nog tien jaar actief als senator. Zes jaar na zijn afscheid van het halffrond overlijdt hij op achtentachtigjarige leeftijd.

ALEXANDRE BRAUN - "Pages Intimes : 1914-1918" (CROQUIS D'AUDIENCE)

(...)

*Op de smartelijke gezichten, waarop de dood
haar schaduw heeft geworpen, verschijnt thans,
na deze troostrijke woorden, een gloed van trots.*

*En bij hun laatste onderveraging,
wanneer hen gevraagd wordt hun misdaden op te biechten,
staan zij statig op, de burgers,
en vinden in hun hart sublieme woorden.*

*U bent misschien de macht, waagt een geestelijke te zeggen,
maar u bent het Recht niet. Een vrouw, met donkere blik en bleek gelaat,
zegt dat ze alleen ook gedaan zou hebben wat zij samen met haar broer heeft gedaan.*

Er vallen andere woorden van dat kaliber:

"moest ik voor u het asielrecht schenden"?

*Wanneer men zijn plicht doet, maakt men geen onderscheid
tussen de ongelukkigen die men redt van de dood.*

(...)

ALEXANDRE BRAUN "Pages Intimes : 1914-1918" (MARTYRS)

Worden zij gefusilleerd? Of krijgen zij genade?

*Elk ogenblik wordt hun doodsangst groter
nadat zij eindelijk uit hun cel gehaald werden
om alle twintig ter griffie te verschijnen.*

*Nog meer dan de vrees heeft hun onzeker lot
diepe groeven op hun gelaatstreken gegraven.*

*Het vonnis wordt uitgesproken, onverbiddelijk en fataal:
zes onder hen krijgen de doodstraf.*

Hun familieleden worden reeds verwacht in de spreekkamer.

*Hun weeklachten weerklinken, hun wanhoopskreten,
de radeloze uitbarstingen van kinderen en moeders,*

hun snikken en hun vergeefse woede

*maar zij, de martelaren van morgen, bedaren
en herpakken zich met bovenmenselijke moed:*

"Ween niet om ons, er is geen plaats voor tranen.

Het vaderland in gevaar roept om hulp, te wapen!"

Tekstfragmenten - originele versie

(CROQUIS D'AUDIENCE)

« Sur les mêmes gradins, sur les bancs que l' Absence

Et le Deuil depuis lors ont voués au silence,

J'ai vu des casques luire à la pointe d'acier,

Puis... des faces surgir au galbe émacié.

C'étaient des accusés qu'on amenait par bande

Comparâtres devant la justice allemande.

C'étaient des prisonniers, des « bourgeois », des

« civils »,

Du devoir accompli victimes volontaires ;

Leurs yeux profondément creusés sous les sourcils,

Graves, dévisageaient les juges militaires, »

(...)

« Silence ! Les voici tour à tour à la table

Où siège en grand gala le Conseil redoutable.

– Dites vos noms ? prénoms ? votre religion ?

Catholique sans doute ? Et Flamand ou Wallon ?

– Belge, répond la voix, que le sang-froid maîtrise,

Empreinte d'un mépris égal à la Traîtrise.

– Je vais vous résumer les charges; écoutez !

Dit le juge en sa langue. – En vain l'oreille écoute. »

(...)

« Trahison, Spionnage, et quelque mot semblable,
Sont dans ce baragouin les seuls qu'il ait compris.

Il comptait exposer que s'il en est coupable,

Il l'a fait par devoir, par amour, et pour rien,

Que si c'était à faire, il le referait bien,

Qu'il l'a fait pour aider, par delà les frontières,

Ceux qui tombent pour nous, nos enfants et nos

frères, »

(...)

« On n'a vu jusqu'ici ni dossier ni client,

– Si l'on peut sous ce nom parler du patient; –

A peine entrevoit-on quelqu'un des siens, la veille.

Il faut plaider pourtant. A-t-on assez souffert

Des affronts, du Secret ? Il faut croiser le fer.

Où le toucher, le juge ? Au cœur ? A la figure ?

Où trouver sûrement le défaut de l'armure ?

« Sans pitié pour tous ceux que ses coups vont broyer,

» N'a-t-il pas des enfants, là-bas, à son foyer,

» Auxquels il n'oserait raconter cette histoire ?

» Et puis, si par hasard la chance avait tourné,

» Si c'était nous, le juge, et lui, le condamné,

» N'aurait-il pas cherché, lui, dans sa soif de gloire,

» A sauver son pays et n'aurait-il pas fait

» Le geste valeureux qu'il appelle un forfait ?

» A ces accents nouveaux, un éclair illumine

Les fronts endoloris, les faces où la mort

A projeté son ombre ; – et, sous ce réconfort,
C'est maintenant l'orgueil, la fierté qui domine.

Alors, questionnés pour la dernière fois,

S'ils ont tout déclaré, s'ils confessent leurs crimes,

Se levant, solennels, ces civils, ces bourgeois,
Chacun trouve en son cœur des paroles sublimes.

Si vous êtes la Force, ose un Religieux

Vous n'êtes pas le Droit. – Je l'aurais fait quand
même,

Dit une jeune femme, à l'œil noir, au teint blême,

Si mon frère et si moi ne l'avions fait à deux.

D'autres traits fendent l'air, de ce ton, de ce style.

– Pouvais-je violer pour vous le droit d'asile ?

– Quand on fait son devoir, on ne distingue pas
Entre les malheureux qu'on arrache au trépas. » –

(MARTYRS)

« Seront-ils fusillés ? La grâce adviendra-t-elle ?

Chaque instant ajoutait à leur transe mortelle

Quand, extraits certain soir de leur cellule, enfin,

On les introduisit, au greffe, tous les vingt.

Leur sort énigmatique, encor plus que la crainte,

Sur leurs traits ravagés a creusé son empreinte, »

(...)

« La sentence est rendue, implacable, fatale :

Six d'entr'eux subiront la peine capitale.

Leurs proches sont déjà convoqués au parloir.

Qui dira leurs sanglots, leurs cris de désespoir,

Les transports éperdus des enfants et des mères,

Leurs lamentations et leurs vaines colères ?

Mais eux vont s'apaiser, les martyrs de demain,

Et se ressaisissant d'un effort surhumain :

« Ne pleurez pas sur nous ; l'heure n'est pas aux
larmes

» La patrie en péril appelle à l'aide, aux armes ! »

Tekstweergave van de korte presentatie

“Denkend aan die tragische momenten”

Presentatie gerealiseerd ter gelegenheid van een huldezitting ter ere van de Verzetslieden van de Grote Oorlog, op 5 oktober 2016 in het Halfrond van de Senaat

Bronvermelding

ARA

Archief van de familie Pierre Bonnevie

Archief van de Stad Brussel

Archief van de heer Rainer Hiltermann

Archief van de Belgische Senaat

Balie van Brussel

Belmemorial

Bibliotheek van het Belgisch federaal Parlement

Cegesoma / OD 4 ARA

Collectie Alain Dubois, Valenciennes

Collectie Eddy Lepez, Roeselare

KADOC

KBR

Het secretariaat van de eerste voorzitter van het Hof van Cassatie - Justitiepaleis Brussel

Koninklijk Legermuseum

Stad Kortrijk - Beeldbank Kortrijk

Wikimedia Commons, Archief van de stad Toulouse

Wikimedia Commons, Wellcome Trust Blog – UK

Met dank aan

Pierre Bonnevie

Danny Delcambre

Harry Delsaut

Jean-Michel Depuis

Pierre Kirschen

Montage : Daniel Keymolen

Muziek : “Allemande” - Wahneta Meixsell, www.youtube.com/audiolibrary

Stemmen : Thierry Heyvaert, Els Naeyaert en Thibaut Cardon de Lichtbuer

Script en productie : Belgische Senaat - Archivering & Historiografie

© Belgische Senaat - Archivering & Historiografie MMXVI